

adıyla kendi zamanına kadar gelen bir zeyil yazmıştır (*Keşfü'z-zunûn*, I, 366).

BİBLİYOGRAFYA:

Sehâvî, *el-İ'ân bi't-teubi*, s. 35, 36, 56, 267, 287-289, 299; *Keşfü'z-zunûn*, I, 366; II, 999; Serkis, *Mu'cem*, I, 714; II, 1378; Brockelmann, *GAL*, II, 234; *Suppl.*, II, 236; Zirikli, *el-A'âm*, VIII, 25; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, XII, 141; F. Rosenthal, *A History of the Muslim Historiography*, Leiden 1968, s. 288, 306, 471, 484-486; Eymen Fuâd Seyyid, *Meşâdirü târîhî'l-Yemen fi'l-'asri'l-İslâmî*, Kahire 1974, s. 87, 104, 109, 112, 139-141, 178-180; Sarton, *Introduction*, III/1, s. 958; *Köprülü Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu*, İstanbul 1406/1986, I, 565; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 640; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Meşâdirü'l-fikri'l-İslâmî fi'l-Yemen*, Beyrut 1408/1988, s. 461-462; Ahmed b. Hâfız el-Hikemî, "es-Sülûk fi tabakâti'l-'ulemâ" ve'l-mülûk", *Âlemü'l-kütüb*, VI/1, Riyad 1985, s. 93-99; C. L. Geddes, "Djanadi", *EJ* (İng.), II, 441.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

CENEVİZ

İtalya'nın kuzeybatı kesiminde Akdeniz kıyısında yer alan Cenova (Genova) ve Cenovalılar'a Türkler tarafından verilen ad.

Ceneviz adı İtalyanca Genovesi'den gelmektedir. Burası Ortaçağ'ların sonlarına doğru Akdeniz'de ticarî bakımdan önem kazanan bağımsız şehir devletlerinden biri olarak Amalfi, Pisa ve Venedik gibi diğer İtalyan deniz cumhuriyetleriyle rekabet halinde, Doğu ticaretine bağlı zengin ve önemli bir tarihî geçmişe sahip bulunmaktadır. Bağımsızlığına 1099'da kavuştuktan sonra 1355-1356 ve 1421-1436 yılları arasında Milano Dukalığı, 1396-1409, 1499-1505 ve 1797-1813 yılları arasında Fransa, 1814-1860 yılları arasında Sardunya Krallığı'nın hâkimiyeti altına girmiştir.

Bizans İmparatorluğu ile 12 Ekim 1155'te Pisa ve Venedikliler'e tanınmış olan hakların aynısını veren antlaşma imzalandığında Ceneviz'in Pisa ve Venedik'le rekabeti, Ege denizini tâcirlerin seyahat etmelerini engelleyecek ölçüde karışıklığa sokmaktaydı. 1204'te özellikle Venedik'in çabaları sayesinde Doğu Latin İmparatorluğu'nun kurulmasından sonra güç duruma düşen ve Venedik'e cephe alan Ceneviz, Girit, Korfu ve Malta'ya sahip çıkan korsanlarının eylemlerini destekleyerek buna karşılık verdi.

Fakat bir müddet sonra 13 Mart 1261'de Latinler'i İstanbul'dan kovmak için Bizans İmparatoru VIII. Mihail Palaiologos ile Ninfeo'da (Nymphion, Nif = Kemal-

paşa) imzalanan dostluk anlaşması sonucunda Ceneviz Akdeniz'in sahibi, en zengin ve güçlü cumhuriyet haline geldi. Galata'nın yanı sıra Ege'de Edremit, Kadı İskelesi, İzmir, Sakız, Foça, Midilli, Enez, İmroz, Taşöz, Karadeniz'de Finogonya (Kefken), Amasra, Sinop, Samsun, Fatsa, Trabzon, Balaklava, Kefe ve Suğdak'ta da önemli ticaret kolonileri bulunmaktaydı. Dolayısıyla Cenevizliler önce Selçuklular, Moğollar, sonra da Germiyanoğulları, Aydınoğulları, Menteşeoğulları, Candaroğulları ve Osmanoğulları gibi Anadolu beylikleriyle ilişkiye girmişlerdi. Osmanlılar'la irtibatları ise daha Orhan Gazi zamanında Pelekanon Savaşı'ndan sonra Kantakuzenos ile olan iyi ilişkiler sayesinde oldukça erken başlamıştır.

Ceneviz'in Bizanslılar'ı ve Aragonlar'ı kendi tarafına çekmeyi başaran Venedik'e karşı rekabeti, 1350'den 1355'e kadar süren bir savaşta da yol açmıştı. Galata'nın Cenevizli "podesta"sı, anavatanından Paganino Doria'nın kumandasındaki altmış kadırgalı bir donanma ile takviye kuvvetleri elde ettikten sonra Doria'yı Osmanlı Sultanı Orhan ile görüşmeye razı etmişti. Görüşmenin sonucu olumlu olmuş ve 1352 başlarında bir antlaşma imzalanmıştı. Bu antlaşmanın metni bugüne ulaşmamakla birlikte bun-

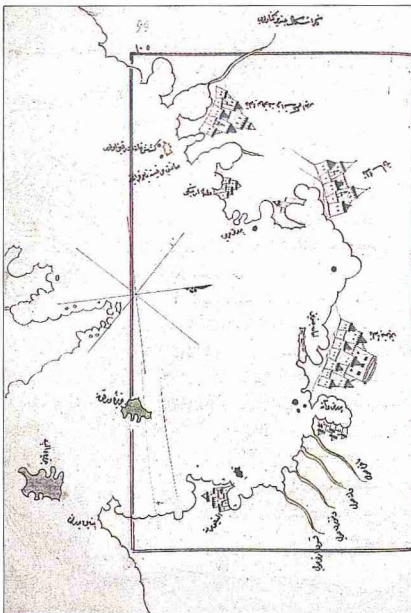
dan sonraki olaylar muhtevası hakkında fikir vermektedir. Böylece Orhan Gazi Cenevizliler'in yanında yer almış, Galata'ya erzak yardımında ve askerî destekte bulunmuştu. Venedik-Aragon donanmasının uzaklaşması, Kantakuzenos'u Paganino Doria ile barış imzalamak zorunda bırakmış ve 1261 antlaşmasını çok az değişikliklerle tekrarlayan bir antlaşma imzalanmıştır.

Ceneviz'le dostluk siyaseti, Bizans'a karşı olan tasavvurları sebebiyle I. Murad zamanında da devam etmiştir. Bu siyaset her şeyden önce Çanakkale Boğazı'ndan Gelibolu'ya geçmek için Osmanlılar'a gemi kiralama imkânı veriyordu. Nitekim 1363'ten başlayarak II. Mehmed zamanına kadar gerek Galatalı gerekse Foçalı Cenevizliler yüksek miktarda altın karşılığında (ilk defa 60.000 altın) Anadolu'dan Rumeli'ye yerleştirilmek üzere asker ve halk geçirmişlerdir.

Bu arada Galata Cenevizlileri'nin, Bizans İmparatoru V. Ioannes'e yardım için doğuya gelmiş olan Savoia Kontu Amedeo'nun hizmetine girmeleri, Osmanlı-Ceneviz ilişkilerini kısa süre için kesintiye uğrattı (1366). Savoia kontu ile maceranın bitiminde ise Türk-Ceneviz dostluğu kaldığı yerden ve daha güçlü bir şekilde devam etti. Babası Ioannes'e isyan eden Andronikos'u Ceneviz donanması hapisten kurtardığı zaman I. Murad da 4000 azeb ve 6000 süvariden oluşan bir yardım kuvveti göndermişti. Bu kuvvet sayesinde otuz iki günlük bir kuşatmadan sonra Andronikos İstanbul'a girerek Bizans tahtına oturabilmişti (Ağustos 1376). Yeni imparator şükran borcu olarak Cenevizliler'e, Ioannes'in Venedikliler'e bıraktığı Bozcaada'yı verdi. Hatta Bozcaada'nın, her iki kıyısı da Türkler'in elinde bulunan Çanakkale Boğazı'ndan geçişteki stratejik önemi yüzünden kısa zaman sonra Venedik ile Ceneviz arasında savaş patlamış ve ancak 8 Ağustos 1381'de Savoialı Amedeo'nun ara buluculuğu ile barış sağlanabilmişti (Torino barışı). Buna göre Bozcaada ne Venedikliler'e ne de Cenevizliler'e veriliyordu; Savoia kontu buraya bir yönetici tayin edecekti. Bu iki güçlü İtalyan devleti arasındaki savaştan faydalanan I. Murad durumunu kuvvetlendirdiği gibi IV. Andronikos'tan yardımlarının karşılığı olarak Amedeo tarafından 1366'da alınıp Bizans'a bırakılmış olan Gelibolu'yu geri almıştı.

1382'de Pera podestası Lorenzo Gentile ve Bizans İmparatoru V. Ioannes ara-

Piri Reis'in *Kitâb-ı Bahriyye* adlı eserindeki Ceneviz haritası (Millîet Kıp., Coğrafya, nr. 1, vr. 99*)

sında imzalanan yeni bir antlaşma I. Murad tarafından iyi karşılanmadı. Bu arada Manfroni ve Uzunçarşılı tarafından ileri sürülen, Türkler ve Cenevizliler arasında 1385'te kişi ve malların serbest dolaşımını üzerine gizli bir anlaşma yapıldığı yolundaki tezi kabul etmek güçtür. Bu konuda herhangi bir metin bulunmadığı için ilk dostluk ve ticaret anlaşması olarak 8 Haziran 1387'de imzalanan ve Orhan Gazi ile yapılmış anlaşmayı yenileyen ahidnâmeyi kabul etmek doğru olur. Bu anlaşma ile iki devlet arasında tesbit edilen vergileri ödemek ve esirlere yapılacak davranışları tesbit etmek yoluyla serbest ticaret öngörülüyordu.

Anlaşmadan birkaç ay sonra Cenevizliler, Sakızlı Maona, Rodos şövalyeleri, Midilli'deki Gattalusio ve Kıbrıs kralı ile herhangi bir tehlike halinde bir kadirga göndererek yardıma koşacaklarına dair Türkler'e karşı bir anlaşma imzalamaktan da geri durmadılar. Aynı zamanda Ceneviz Belediyesi Levant ve Kırım hakkında Venedikliler'le bir anlaşma yapmaya çalışıyordu. Fakat bu girişimlerin hiçbiri gerçekleşmemiştir.

Yıldırım Bayezid'in politikası, ticarî çıkarlarını tehlikede gören deniz cumhuriyetleri tarafından şüphe ve telâşla takip ediliyordu. Durum 1391'den sonra, özellikle İstanbul'un kuşatılması (1394) ve Ege denizi kıyılarında, Balkanlar'da ve Adriyatik'teki fetihlerden sonra iyice zorlaşmış bulunuyordu. 1396'da Niğbolu Muharebesi, tarafsız kalamayan Ceneviz için bir problem olmuşsa da zarar VII. Ioannes'in Türk hazinesine ödemek zorunda kaldığı 10.000 dukanın bir kısmının ödenmesini üstlenmek gibi bazı ekonomik fedakârlıklarla sınırlı kaldı.

Üzerinde Cenova arması olan, Galata surlarında bulunmuş mermer levha (İstanbul Arkeoloji Müzesi, Teşhir, nr. 963)

Galata'da
Arap Camii
döşemesi
altında
bulunan
Ceneviz
mezar taşları
(İstanbul
Arkeoloji
Müzesi,
Teşhir,
nr. 2905, 2896)

Venedik ve Ceneviz, özellikle Levant'taki yerlerini koruyabilmek için güçlerini birleştirmeye karar vermişlerdi. Fakat geleneksel rekabet bu ihtiyaçtan üstün gelmiş, hatta Bayezid son Bizans limanı Silivri'yi zaptederek İstanbul üzerindeki baskısını güçlendirdiğinde Galata Cenevizlileri sultandan barış elde edebilmek için ellerinden gelen her şeyi yapmışlardı (1397).

1399'da Mareşal Boucicaut yönetiminde bir Fransız-Ceneviz ortak donanması, Yıldırım Bayezid'in Anadolu'da meşgul olmasından faydalanarak Türk kuşatmasını aşip İstanbul'a ulaşmayı ve yardım götürmeyi başarmıştı. Bu olay sırasında Venedik, resmen Boucicaut'un yönettiği harekâta yer almasına rağmen, gizlice sultanla bir anlaşmaya varmaya çalışmıştı. Timur Anadolu'ya geldiğinde Bayezid tehlikesini bertaraf edebilmek ümidiyle Cenevizliler de Bizanslılar ve diğerleri gibi Timur'a yardım teklifinde bulundular. Fakat Osmanlılar'ın Ankara'da uğradıkları yenilgiden faydalanma anı geldiğinde (1402) gerek Cenevizliler gerekse Venedikliler yüksek fiyatlar karşılığında gemilerini, Asya'dan Rumeli yakasına çekilmekte olan Türkler'in hizmetine vermekten de geri kalmadılar.

I. Mehmed'in tahta çıkışından önceki on yıllık belirsizlik dönemi boyunca Ceneviz sömürge politikasını ihmal etmişti. Bundan dolayı Galata ve Karadeniz'deki koloniler kendi başlarına, çatışma halindeki güçlerin bazan biri, bazan diğeriyle, özellikle iktisadî menfaatleri çerçevesinde İstanbul için Çanakkale Boğazı ve Karadeniz için de Boğaz geçişini serbest tutma yolunda anlaşmaya varmaya çalışmışlardır. Nitekim Süleyman Çelebi, Bizanslılar, Venedik, Ceneviz, Rodos şövalyeleri, Sakız ve Nakşa düklükleri tarafından imzalanan, metni Pietro Zeno tarafından yapılmış İtalyanca tercümesiyle bugüne ulaşan ve Venedik Devlet Arşivi'nde bulunan Gelibolu Antlaşması 1403 yılına ait olup güç dengesini hemen hemen Bayezid öncesi döneme geri götürmektedir.

Cenevizliler'in, saltanatı ele geçiren Çelebi Mehmed'in başlattığı toparlanma döneminde ordunun ve donanmanın yeniden teşkilâtlanmasında da çok önemli rolü olmuştur. İzmir'in 1414'te yeniden fethi sırasında donanmada Rodos şövalyeleri ve Foça, Sakız ve Midilli Cenevizlileri de bulunuyordu.

II. Murad'ın hükümdarlığı sırasında Türk-Ceneviz ilişkileri fevkalâde iyi idi. II. Murad İstanbul'u kuşattığında Peralılar Bizans'ı desteklemedikleri gibi sultanın Osmanlı amblemlerini taşıması şartı ile verdiği malzeme ve parayı kullanarak bir kule yapmayı bile kabul etmişlerdi (1424). Ayrıca Foça ve Sakızlı Cenevizliler sultana baş kaldıran Aydınoğlu Cüneyd Bey'in sığınmış olduğu İpsili'yi (Doğanbey) denizden kuşatmışlardı (1425). Öte yandan Galata Cenevizlileri, Milano Dukalığı'nın hâkimiyeti altına giren Cenova ile ilişkileri gevşedikten sonra İstanbul'u kuşatmaya bile girişmişlerdi (1434).

Varna Savaşı (1444) sırasında Ceneviz-Venedik rekabeti ve Türk-Ceneviz dostluğu açık şekilde ortaya çıktı. O sırada Cenevizliler resmen tarafsız kaldılar; fakat bir yandan İstanbul'u savunması için bir gemi, erzak ve para vermeye hazır olduklarını belirtirlerken öte yandan II. Murad'a Boğaz'ı geçmesi için yardımcı olmuşlardı.

II. Mehmed döneminde ise Osmanlı-Ceneviz münasebetleri daha farklı bir şekil kazandı. 1453 başlarında Pera'da huzur hüküm sürüyordu, çünkü savaş doğrudan doğruya Ceneviz sömürgesiyle değil Türkler'le Bizanslılar arasındaydı. 1453-1454 yılları arasında Pera ve Sakız noter belgelerinin de gösterdiği gibi her zamanki gündelik işler devam ediyordu. 1452'de Karadeniz'e ulaşmayı çok zorlaştıran Rumelihisarı'nın yapılması ile alışveriş trafiğinde bir azalma olmuştu. Ordu karadan ve donanma denizden İstanbul surlarının altında görüldüğünde korku ve ümit hissediliyordu. Ancak Türkler ve Galata Cenevizlileri arasında resmen barış vardı ve bundan ötü-

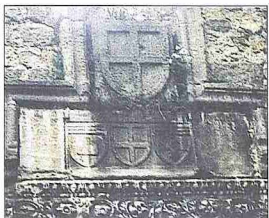
rü Venedikliler Cenevizliler'i Türkler'e yardım etmek veya en azından kuşatılmış olanlara destek olmamakla suçuyorlardı. Son zamanlarda yayımlanan belgelere göre Cenevizliler II. Mehmed ile barış halinde olmaya devam ederek şehrin savunmasına doğrudan doğruya katılmışlar ve silâh, mühimmat, erzak yardımıyla bulunmuşlardı. Şehir düştüğünde Pera'da panik çıkmış ve Türkler'in Peralılar'a aralarındaki barışı hatırlatmalarına rağmen herkes kaçmaya başlamıştı. Halbuki Peralılar'ın şehirlerinin anahtarlarını kendiliklerinden sultana teslim etmekten başka çareleri yoktu ve nitekim bunu 29 Mayıs'ta yapmışlardır. 1 Haziran'da bir anlaşma imzalanarak podesta mahallî bir "protogerus" ile değiştirilmiş, Pera ve Cenevizliler'e şahsî ve iktisadî haklar verilmiş, denizde ve karada serbest ticaret hakkı, dinî âyinlerin serbestçe yerine getirebilmesi de garanti altına alınmış, Pera'daki Katolik kiliseler, yenilerinin yapılmaması ve çanlarının çalınmaması şartı ile yerlerinde bırakılmıştı. Peralılar haraç ödemekle yükümlü oldular, fakat Yeniçeri Ocağı için devşirme vermekten muaf tutuldular. Angelo Giovanni Lomellino'nun yerine 28 Haziran 1453'te, henüz doğuda vuku bulan olaylardan tam olarak haberdar olmayan Cenova'dan gönderilen yeni podesta Franco Giustiniani, Sakız'a geldiğinde Pera'ya ulaşamayacağını anlayınca burayı Ceneviz'e bağlayan son sembolik bağ da kopmuş oluyordu. Artık yalnızca "magnifica comunità di Pera" (fevkalâde Pera topluluğu) kalıyordu. Fakat İstanbul'un fethi eski deniz cumhuriyetleri için yeni bir devrin başlangıcı oldu. Bu özellikle Ceneviz'i doğrudan etkiledi ve birkaç yıl içerisinde bütün sömürge imparatorluğunu kaybetmesiyle sonuçlandı. Artık Ceneviz hâkimiyeti ortadan kalkmıştı, yalnız Maona değil diğer koloniler de kendilerini bağımsız addetmeye başlıyorlardı; Ceneviz'in güçsüzlüğü özel bir kuruluş olan Banco di San Giorgio'nun hâkimiyete mirasçı olmasına yol açan bir dizi kararda görülmüştür. Bir sömürge yönetiminde güçlük çıktığı veya bir dış tehlikenin tehdidiyle karşı karşıya kaldığı zaman Ceneviz ücret mukabilinde bu koloniyi bankaya devrediyordu. Bu şekilde Famagusta 1447'de, Korsika ve Karadeniz kolonileri 1453'te bankaya devredilmişlerdi. Fakat Banco di San Giorgio özel bir kuruluş olduğu için ekonomik güçlük veya düşman tehdidi gibi sebeplerle zor duruma düşmüş kolonilerinin meselelerini çözümlenemezdi. Bu yüzden Ceneviz sömürgeleri birbiri ardınca yok olmuştur (Eski ve Yeni Foça 1455'te, Enez 1455-1456 arasında, Amasra ve Trabzon 1461'de, Lesbos [Midilli] 1462'de, Kefe 1475'te ve Sakız 1561'de).

Böylece Ceneviz Akdeniz'in önemli bir ticaret gücü olarak kalmakla birlikte vatandaşlarının büyük zenginliklerine rağmen cumhuriyet olarak deniz gücü bakımından önemini yitirmiştir. Amerika'nın keşfi, Akdeniz trafiğinde edindikleri zenginlikler sayesinde pek çok Cenevizli'ye yeni yollar deneme imkânı sağlamıştı. Ayrıca eski Ceneviz sömürgelerinde Cenovalılar ticaretlerine devam etmekteydiler; fakat yerleri artık büyük ölçüde Rum ve Ermeniler tarafından alındığından sayıları çok azalmıştı. 1477 nüfus sayımında Galata'da yaklaşık 6000 kişilik toplam nüfusun sadece 1000'ini "Latinler" teşkil ediyordu. Fakat Cenevizliler'in önemi devam etmiş olmalı ki onlarla 1453'te yapılmış olan anlaşma 1613, 1617, 1624 ve 1652 yıllarında yenilenmiş ve bu durum Fransız işgali altına girdiği döneme kadar sürmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

L. Sauli, *Della Colonia dei Genovesi in Galata*, Torino 1831; L. T. Belgrano, *Documenti riguardanti la colonia Genovese di Pera*, Genova 1888; a.mlf., "Prima serie di documenti riguardanti la colonia Genovese di Pera", *Atti della Società Ligure di Storia Patria*, XIII, Genova 1877-84; a.mlf., "Seconda serie di documenti riguardanti la colonia di Pera", a.e., s. 932-1003; a.mlf., "Cinque documenti Genovesi orientali", a.e., XVII (1885-86), s. 221-251; R. Lopez, *Storia delle colonie Genovesi nel Mediterraneo*, Bologna 1938; E. Pastine, *Genova e Impero Ottomano nel XVII secolo*, Genova 1952; Ph. P. Argenti, *The Occupation of Chios by the Genoese and their Administration of the Island 1346-1566*, Cambridge 1958; I. Beldiceanu-Steinherr, *Recherches sur les actes des règnes des sultans Osman, Orkhan et Murad I*, Monachii 1967, s. 163, 241-242; G. G. Musso, *Navigazione e commercio genovese con il Levante nei documenti dell'archivio di stato di Genova (secc. XIV-XV)*, Roma 1975; a.mlf., "Nuovi documenti dell'archivio di stato di Genova sui Genovesi e il Levante nel secondo Quattrocento", *Rassegna degli Archivi di Stato*, XXVII (1967), s. 443-496; K. M. Setton, *The Papacy and the Levant 1204-*

1571, sy. 1-4, Philadelphia 1976-81; M. Grignaschi, "Una Raccolta inedita di "Munşeat": il Ms. Veliyyuddin Ef. 1970 della Biblioteca Beyazıt Umumi di Istanbul e gli "Ahdname" concessi dalla Sublime Porta a Chio (muharrem 927 h.), a Firenze (muharrem 934 h.) e ad Antivari (Ramadan 983 h.)", *Studi Preottomani e Ottomani*, Napoli 1976, s. 105-127; A. Pertusi, *La Caduta di Costantinopoli*, Verona 1976, I-II; M. Buongiorno, *L'Amministrazione Genovese nella Romania*, Genova 1977; M. Balard, *La Romanie Génoise (XIIe début du XVe siècle)*, Genova 1978, I-II; a.mlf., "A Propos de la bataille du Bosphore. L'expédition génoise de Paganino Doria à Constantinople", *Traux et Mémoires*, sy. 4 (1970), s. 431-469; Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri I. Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişene*, İstanbul 1990; a.mlf., "Sakız'ın Türk Hâkimiyeti Altına Alınması", *TAD*, IV/6-7 (1966), s. 173-199; Halil İnalcık, "Ottoman Galata 1453-1553", *Première Rencontre Internationale sur l'Empire Ottoman et la Turquie Moderne* (ed. Edhem Eldem), İstanbul-Paris, s. 17-116; A. Vigna, "Codice diplomatico delle colonie taurologuri durante la signoria dell'Ufficio di San Giorgio (1453-1474)", *Atti della Società Ligure di Storia Patria*, VI, Genova 1868; VII (1874); C. Manfroni, "Le Relazioni fra Genova, l'Impero Bizantino e i Turchi", a.e., XXVIII (1898), s. 575-858; M. F. Poggi, "Catalogo della mostra storica delle colonie Genovesi in Oriente", a.e., XLVI (1918), s. 113-204; F. Babinger, "Die Aufzeichnungen des Genuesen Jacopo de Promontorio-de Campis über die Osmanenstaat um 1475", *Bayerische Akademie der Wissenschaften, Philosophische Klasse, Sitzungsberichte*, sy. 8, Munich 1957; Rıfkı Melül Meriç, "Bırkaç Mühim Arşiv Vesikası", *TED*, III (1957), s. 33-35; P. Lisciandrelli, "Trattati e negoziazioni politiche della Repubblica di Genova (958-1797)", *Atti della Società Ligure di Storia Patria*, new serie I (LXXV), Genova 1960; G. Pistarino, "Nella Romania Genovese tra i Greci e i Turchi. L'isola di Chio", *Rivista Storica Italiana*, LXXIII (1961), s. 69-84; a.mlf., "La Caduta di Costantinopoli: da Pera Genovese a Galata Turca", *La Storia dei Genovesi. Atti del Convegno di Studi sui Ceti Dirigenti nelle istituzioni della Repubblica di Genova*, Genova 12-13-14 Aprile 1984, V, Genova 1985, s. 7-47; Yaşar Yücel, "Timur Tarihi Hakkında Araştırmalar, I: Timur'un Türkiye ve Yakın-Doğu ile İlişkilerine Dair Gözlemler (1394-1400)", *TTK Belleten*, XL/158 (1976), s. 249-285; E. D. D'Alessio, "Trattato tra i genovesi di Galata e Maometto II", *Il Veltro*, XXIII/2-4 (1978), s. 103-118; Semavi Eyice, "Testimonianze genovesi in Turchia", a.e., s. 591-597; a.mlf., "Palazzo del Comune" des Génois à Péra (Galata)", *Studia Turcologica Memoriae Alexii Bombaci dicata*, Napoli 1982, s. 165-179; L. Mitter, "The Genoese in Galata: 1453-1682", *IJMES*, X/1 (1979), s. 71-91; G. DT. Dennis, "1403 Tarihli Bizans-Türk Antlaşması" (trc. Melek Delilbaşı), *DTCFD*, XXIX/1-4 (1979), s. 153-166; A. Roccatagliata, "Con un notaio genovese tra Pera e Chio nel 1453-1454", *Revue des Etudes sud-est Européennes*, XVII (1979), s. 219-239; H. Şakiroğlu, "Fatih Sultan Mehmed'in Galatalılar'a Verdiği Fermann Türkçe Metinleri", *TAD*, XIV (1983), s. 211-224.

Amasra surlarının Zindan Kapısı üzerindeki Poggio, Cenova ve Malaspina armaları